

การสัมมนาทางวิชาการ

เรื่อง “การพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำอย่างบูรณาการ”

ณ ห้องประชุมกำพล อดุลวิทย์ อาคารสารนิเทศ 50 ปี ม.เกษตรศาสตร์

วันพฤหัสบดี ที่ 13 ธันวาคม 2550 เวลา 08.30 – 12.30 น.

โดย...สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์ คณะวนศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมูลนิธิรีโอกี้เฟลเลอร์

คำนำ

เอกสารฉบับนี้ เป็นรายงานสรุปสำหรับการนำเสนอบทความทางวิชาการ เรื่อง “การพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำอย่างบูรณาการ” ณ อาคารสารสนเทศ 50 ปี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2550

การสัมมนาทางวิชาการในครั้งนี้ ดำเนินการภายใต้ความร่วมมือระหว่างสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และ บริษัทไมต์ส อะโกรโนมิกส์ จำกัด โดยคุณ Anthony M. Zola เป็นผู้ประสานงานการสนับสนุนด้านการเงินจากมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ โดยทีมวิทยากรประกอบด้วย รศ.จุฑาทิพย์ ภัทราวาท ผศ.ดร.เพ็ญพร เจนการกิจ ดร.สาโรช อังสุมาลิน ผศ.ดร.มณฑล จำเริญพฤกษ์ และคุณ Anthony M. Zola โดยอาจารย์สามท่านแรกเป็นอาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ ผศ.ดร.มณฑล จำเริญพฤกษ์ เป็นอาจารย์ประจำคณะวนศาสตร์ และคุณ Anthony M. Zola เป็นที่ปรึกษามูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ และประธานบริษัทไมต์ส อะโกรโนมิกส์ จำกัด

ขอขอบคุณข้าราชการ นักวิชาการ เจ้าหน้าที่องค์กรส่วนท้องถิ่น หัวหน้าหน่วยจัดนิคมสหกรณ์ ผู้อำนวยการ และหัวหน้าหน่วยนิคมสหกรณ์ ที่ได้มาร่วมให้ข้อเท็จจริง และข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในที่ประชุม สุดท้ายใคร่ขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่ของสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ที่ทำงานอย่างแข็งขันในการจัดสัมมนาในครั้งนี้

สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์

13 ธันวาคม 2550

สารบัญ

หน้า

❁ คำนำ	
❁ สารบัญ	
❁ โครงการสัมมนา	1
❁ กำหนดการสัมมนา	6
❁ สรุปการนำเสนอของวิทยากร	7
■ การฟื้นฟูป่าไม้บนพื้นที่สูงเชิงบูรณาการ	8
■ โครงการส่งเสริมการอนุรักษ์ที่มีความเสมอภาค ทางสังคม: การประเมินภาระค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์ ทางสังคมและเศรษฐกิจของพื้นที่คุ้มครองทางเหนือ ของประเทศไทย	16
■ การเพิ่มความมั่นคงด้านอาหารและการขยายห่วงโซ่ การผลิตสินค้าเกษตรข้ามเขตแดนของชุมชนใน พื้นที่สูงของประเทศในเขตลุ่มน้ำแม่โขง	24
■ การพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำอย่างบูรณาการ	33
❁ สรุปผลการประเมินความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสัมมนา	37
❁ รายชื่อผู้เข้าร่วมสัมมนา	39

สัมมนาทางวิชาการ
“การพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำอย่างบูรณาการ”

วันพฤหัสบดีที่ 13 ธันวาคม 2550 เวลา 8.30-12.30 น.

ณ ห้องประชุม กำพล อดุลวิทย์ ชั้น 2 อาคารสารนิเทศ 50 ปี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กลุ่มเป้าหมาย

- นักวิจัย และนักวิชาการมหาวิทยาลัยต่าง ๆ
- เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดเป้าหมายและการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การพัฒนาชุมชน การพัฒนาห่วงโซ่อุปทานสินค้าชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดิน อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน
- ผู้นำองค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรรมการและผู้จัดการสหกรณ์ในเขตพื้นที่ต้นน้ำ
- หัวหน้าหน่วยสหกรณ์นิคมในเขตพื้นที่ต้นน้ำ
- ผู้บริหารสถาบันการเงินที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน
- เอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาห่วงโซ่อุปทาน และผู้สนใจทั่วไป

หลักการและเหตุผล

บริเวณพื้นที่สูงเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของประเทศ ในอดีตกาลปกคลุมด้วยป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ แต่เนื่องด้วยมีชนเผ่าต่าง ๆ ตลอดจนประชาชนพื้นราบได้อพยพหลังไหลเข้ามาทำการเกษตรเพิ่มมากขึ้น ทำให้สภาพป่าไม้ถูกเปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ไร่ ที่อยู่อาศัย และพื้นที่เสื่อมโทรมทิ้งร้างอย่างกว้างขวาง ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ นอกจากนี้ยังทำให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ เกิดขึ้นบนพื้นที่สูง ซึ่งรัฐจำเป็นต้องหามาตรการและวิธีการที่จะฟื้นฟู และสร้างสังคมที่มั่นคงยั่งยืนให้ได้

จากการศึกษาพบว่า พื้นที่สูงครอบคลุมเนื้อที่ประมาณร้อยละ 26 ของประเทศ มีลักษณะพิเศษกว่าพื้นที่อื่น ๆ กล่าวคือ ภูมิประเทศเป็นภูเขา และพื้นที่ลาดชันเป็นส่วนใหญ่ มีประชากรอาศัยอยู่มากกว่า 1 ล้านคน ซึ่งประกอบอาชีพการเกษตร มีพื้นที่ทำกินเป็นผืนเล็กผืนน้อยกระจายอยู่ตามหุบเขา อยู่ในพื้นที่ป่าไม้ ในปัจจุบันชุมชนบนพื้นที่สูงได้รับผลกระทบจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากป่าไม้ ไปสู่การเกษตรถาวร ที่อยู่อาศัย พื้นที่เสื่อมโทรม และอื่น ๆ จึงอาจกล่าวได้ว่าระบบนิเวศป่าไม้บนพื้นที่สูงมีความเปราะบางต่อการถูกทำลาย และจะส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมโดยรวมของประเทศ

สำหรับปัญหาโดยทั่วไปของพื้นที่สูง ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรและการปลูกป่า การขยายขอบเขตของพื้นที่อนุรักษ์และความต้องการขยายพื้นที่ทำกิน การเพิ่มขึ้นของประชากร การเลี้ยงสัตว์บนพื้นที่ลาดชันและป่าไม้อนุรักษ์ การปรับเปลี่ยนการทำเกษตรแบบดั้งเดิมไปสู่การเกษตรเชิงพาณิชย์ ฯลฯ ซึ่งนับว่าเป็นปัญหาที่กำลังคุกคามระบบนิเวศบนพื้นที่สูง

ด้วยตระหนักดีว่าการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำดังกล่าวต้องการการดำเนินงานในเชิงบูรณาการ ทั้งด้านเศรษฐศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อม และเพื่อสานต่อนโยบายของมหาวิทยาลัยในการเผยแพร่องค์ความรู้จากการวิจัยและการเป็นแกนนำในการพัฒนาประเทศ การจัดสัมมนาทางวิชาการในครั้งนี้ จึงจะเป็นการเปิดโอกาสให้นักวิจัยได้นำเสนอผลงานวิจัยเกี่ยวกับกรอบคิดและแนวทางการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำอย่างบูรณาการ ซึ่งเป็นผลงานของนักวิจัยของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และนักวิจัยที่มีหน่วยงานวิจัยการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำในแถบภูมิภาคเอเชีย ได้แก่ ประเทศไทย ลาว พม่า กัมพูชา ตลอดจนการเปิดเวทีสัมมนาทางวิชาการเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับกรอบคิดและแนวทางสำหรับการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำอย่างบูรณาการ ที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่จะประกอบอาชีพเชิงอนุรักษ์ ด้วยการมีระบบการบริหารจัดการการเข้าถึงและแบ่งปันการใช้ประโยชน์อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เปิดโอกาสให้นักวิจัย เจ้าหน้าที่รัฐระดับนโยบายและปฏิบัติการ ผู้นำชุมชนและ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อ พัฒนารอบคิดและแนวทางการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำ อย่างบูรณาการ
2. สานต่อนโยบายมหาวิทยาลัย ในการนำชุดความรู้จากการวิจัย เผยแพร่และเพื่อชี้นำสังคมในรูปของการให้บริการวิชาการแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
3. สนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเชิงวิชาการในอนาคต

รูปแบบการสัมมนา

- การนำเสนอชุดความรู้ที่ได้จากการวิจัยของนักวิจัย
- การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. การเผยแพร่ชุดความรู้จากงานวิจัยของนักวิจัยในระดับที่เกี่ยวข้อง กับการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำอย่างบูรณาการ
2. การปรับกระบวนการทัศน์การพัฒนาชุมชนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งใน เชิงนโยบายและปฏิบัติ
3. เกิดเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการเพื่อสนับสนุนการพัฒนา ชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำอย่างบูรณาการ

วิทยากร

1. ผศ.ดร.สาโรช อังสุมาลิน นักวิจัยอาวุโส ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจศาสตร์ประยุกต์ คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญการวิจัยด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านที่ดิน สินเชื่อชนบท และด้านพัฒนาชนบท ฯลฯ
2. Mr. Anthony M. Zola ที่ปรึกษามูลนิธิ Rockefeller ผู้เชี่ยวชาญด้านห่วงโซ่อุปทานสินค้าเกษตร การทำการเกษตรตามข้อตกลง องค์การธุรกิจเพื่อสังคม กิจกรรมเพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ สังคม และเศรษฐกิจ ของชาวชนบทและชุมชนในพื้นที่สูงในภูมิภาคลุ่มน้ำแม่โขง
3. ผศ.ดร.มณฑล จำริญญฤกษ์ หัวหน้าภาควิชาวนวัฒนวิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และผู้เชี่ยวชาญด้านวนเกษตรและการฟื้นฟูป่าบนที่สูง ประสพการณ์ด้านงานวิจัยจัดทำแผนแม่บทการส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจ งานวิจัยการรวบรวมองค์ความรู้ทางด้านชีวภาพ ภายในพื้นที่โครงการหลวงและอื่น ๆ อีกมาก

4. ผศ.ดร.เพ็ญพร เจนการกิจ รองหัวหน้าภาควิชาเศรษฐศาสตร์
เกษตรและทรัพยากร คณะ
เศรษฐศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญ
งานวิจัยด้านเศรษฐศาสตร์
สิ่งแวดล้อม และ
ทรัพยากรธรรมชาติ การประยุกต์
เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อ
การจัดการพื้นที่อนุรักษ์ อาทิ
อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์
อุทยานแห่งชาติออบหลวง พื้นที่
ลุ่มน้ำย่อยแม่คงคา จ.เชียงใหม่
และพื้นที่อนุรักษ์อื่นๆ
5. รศ.จุฑาทิพย์ ภัทราวาท ผู้ อำนวยการ สถาบัน
วิชาการด้านสหกรณ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และ
ผู้ประสานงานโครงการวิจัยด้าน
สหกรณ์ มีประสบการณ์งานวิจัย
เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมใน
พื้นที่ 45 จังหวัด ด้านการเชื่อมโยง
ห่วงโซ่อุปทานพืชเศรษฐกิจ การ
จัดทำแผนชุมชนอย่างบูรณาการ
และการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้าน
ต่างๆ

กำหนดการสัมมนาทางวิชาการ
“การพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำอย่างบูรณาการ”

วันพฤหัสบดีที่ 13 ธันวาคม 2550 เวลา 8.30-12.30 น.

ณ ห้องประชุม กำพล อดุลวิทย์ ชั้น 2 อาคารสารนิเทศ 50 ปี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

08.00-08.30 น. ลงทะเบียน

08.30-09.00 น. พิธีเปิดโดยอธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

09.00-12.30 น. สัมมนาวิชาการเรื่อง “การพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำอย่างบูรณาการ”

วิทยากร : ผศ.ดร.มณฑล จำริญพุกษ์

หัวหน้าภาควิชาวนวัฒนวิทยา คณะวนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผศ.ดร.เพ็ญพร เจนการกิจ

รองหัวหน้าภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Mr. Anthony M. Zola

ที่ปรึกษามูลนิธิ Rockefeller

รศ.จุฑาทิพย์ ภัทราวท

ผู้อำนวยการสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ ม.เกษตรศาสตร์

ผู้ดำเนินรายการ : รศ.ดร.สาโรช อังสุมาลิน

นักวิจัยอาวุโส ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

หมายเหตุ : 10.30-10.45 น. พักรับประทานอาหารว่าง

12.30-13.30 น. เรียนเชิญรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน

สรุปการนำเสนอของวิทยากร

- ❁ การฟื้นฟูป่าไม้บนพื้นที่สูงเชิงบูรณาการ
- ❁ โครงการส่งเสริมการอนุรักษ์ที่มีความเสมอภาคทางสังคม: การประเมินภาระค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์ทางสังคมและเศรษฐกิจของพื้นที่คุ้มครองทางเหนือของประเทศไทย
- ❁ การเพิ่มความมั่นคงด้านอาหารและการขยายห่วงโซ่การผลิตสินค้าเกษตรข้ามเขตแดนของชุมชนในพื้นที่สูงของประเทศไทยในเขตลุ่มน้ำแม่โจ้
- ❁ การพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำอย่างบูรณาการ

การฟื้นฟูป่าไม้บนพื้นที่สูงเชิงบูรณาการ¹

มณฑล จำเริญพฤกษ์

ปัจจุบันหลายหน่วยงานให้ความสนใจในการพัฒนาพื้นที่สูง ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญของประเทศ โดยแต่ละหน่วยงานต่างมีเป้าหมายเดียวกันคือ การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ให้มีความอุดมสมบูรณ์และมั่นคงไปพร้อม ๆ กับการมีชุมชนที่เข้มแข็งที่สามารถบริหารจัดการทรัพยากรได้ด้วยตัวเองอย่างยั่งยืน เป็นการพัฒนาในเชิงบูรณาการที่จะต้องประสานความร่วมมือในด้านต่าง ๆ จากทั้งภาครัฐ องค์กรท้องถิ่น และประชาชนในพื้นที่

องค์ประกอบของการวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง อาจแบ่งได้เป็น 3 ส่วนหลัก คือ

1) ด้านชีวกายภาพ หมายถึง ส่วนที่เป็นทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะการจัดการพื้นที่ป่าไม้ในสัดส่วนที่เหมาะสม สำหรับการอนุรักษ์ดินให้มีความอุดมสมบูรณ์และจัดการดินให้สามารถเก็บรักษาน้ำไว้ เพื่อปลดปล่อยสู่ลำห้วยลำธารในฤดูแล้ง ตลอดจนมีธาตุอาหารที่สมบูรณ์สำหรับสิ่งมีชีวิตและใช้ในการเกษตรในพื้นที่ที่ต่ำกว่า

¹ รายงานสรุป การสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “การพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำอย่างบูรณาการ”
อาคารสารนิเทศ 50 ปีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ 13 ธันวาคม 2550

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาวนวัฒนวิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2) ด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ได้แก่ การ
จัดระบบการปกครอง การตลาด ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ
วิถีชีวิตและความเป็นอยู่อย่างยั่งยืนของชุมชน

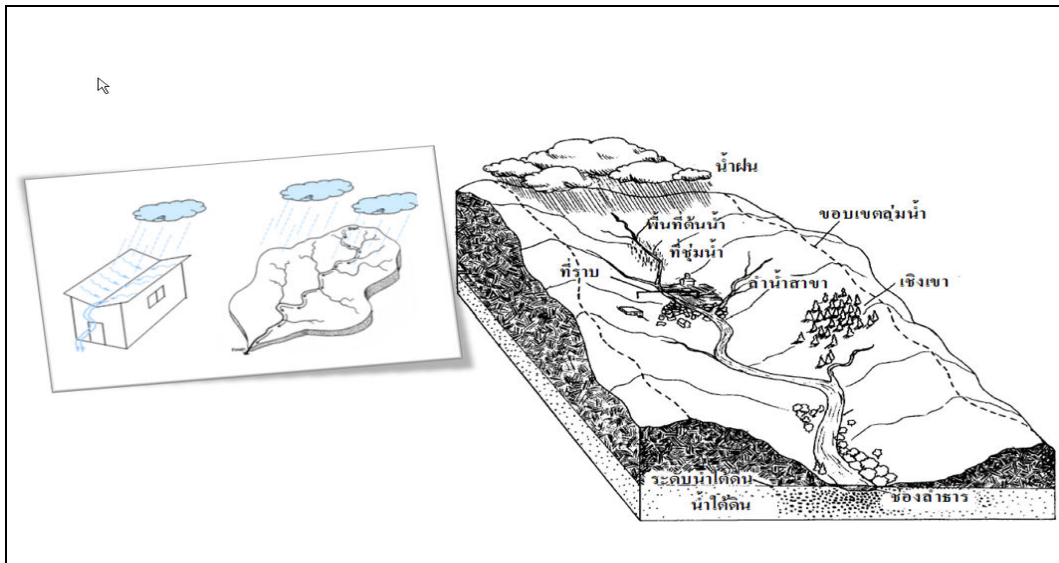
3) ด้านเทคโนโลยี ได้แก่ เทคโนโลยีเกี่ยวกับระบบการ
ไฟฟ้าไม่ ระบบวนเกษตร ระบบเกษตร ซึ่งเกี่ยวข้องกับการผลิต
และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ (25 ลุ่มน้ำหลัก)

เพื่อเป็นพื้นฐานในการกำหนดนโยบายและเป็น
มาตรการในการควบคุมการใช้ที่ดินในอนาคตที่ชัดเจน แบ่งเป็น
ลำดับชั้นคุณภาพได้ ดังนี้

- ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่ 1 เป็นพื้นที่ที่อนุรักษ์ไว้ให้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ไม่ให้มีการใช้ประโยชน์ใด ๆ
- ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่ 2 เป็นพื้นที่ป่าเศรษฐกิจที่มีการอนุญาตให้ทำไม้ เหมือนแร่ ฯลฯ ได้ แต่ต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์ดินและน้ำ
- ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่ 3 ใช้ประโยชน์ให้เป็นพื้นที่ไม้ผล ไม้ยืนต้น
- ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่ 4 ใช้ประโยชน์ให้เป็นพื้นที่พืชไร่ พืชสวน ไม้ยืนต้น โดยต้องมีมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ
- ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำที่ 5 เป็นพื้นที่ที่ใช้ในการทำเกษตรในที่ลุ่ม เช่น นาข้าว เป็นต้น

อย่างไรก็ดี พื้นที่สูงมีอยู่ประมาณ 1 ใน 5 ของโลก ซึ่งคิดเป็น 20% และมีความสำคัญในด้านของการเป็นแหล่งต้นน้ำ เนื่องจากการแบ่งลุ่มน้ำจะแบ่งตามสันปันน้ำ เมื่อน้ำไหลลงตามลุ่มน้ำในแต่ละลุ่มน้ำก็จะทราบผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ เพราะฉะนั้นพื้นที่สูงจึงเปรียบเสมือนหลังคาของบ้าน ซึ่งควรได้รับการปกคลุมจากไม้ยืนต้น ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของสวนผลไม้ สวนยางพารา สวนมะพร้าว และสวนไม้ต่าง ๆ ซึ่งถือว่าการปกคลุมของไม้ยืนต้นเหล่านั้น ทำให้ที่ดินทำหน้าที่เหมือนป่า ซึ่งก็คือ การอนุรักษ์ดินและน้ำนั่นเอง

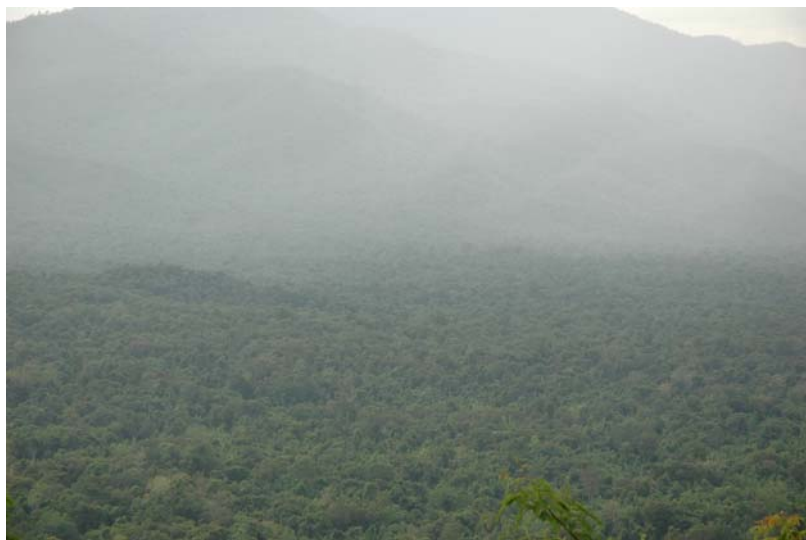

พื้นที่สูงส่วนใหญ่อยู่ทางภาคเหนือของประเทศ จึงเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาลุ่มน้ำ ซึ่งนอกจากการใช้ประโยชน์ที่ดินในเชิงของการจัดการคุณภาพน้ำแล้ว กรมป่าไม้ได้จำแนกพื้นที่ดินและป่าไม้ ออกเป็น 3 โซน ดังนี้

1) โซน C หรือเขตอนุรักษ์ ซึ่งเป็นเขตที่เป็นป่าสมบูรณ์ จำเป็นต้องอนุรักษ์ไว้ เช่น เขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น

2) โซน E หรือเขตเศรษฐกิจ เป็นพื้นที่ป่าที่สามารถจัดการเพื่อใช้สอย ซึ่งบางส่วนเสื่อมโทรม จำเป็นต้องมีการศึกษาสภาพดิน และความเหมาะสมในการนำมาปลูกป่า

3) โซน A หรือเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร ซึ่งมีประชาชนเข้าไปจับจองอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก สภาพป่าไม้ถูกเปลี่ยนเป็นพื้นที่เกษตรหรือพื้นที่รกร้างว่างเปล่าเกือบหมดสิ้น

สำหรับความหมายของคำว่า “Deforestation” หรือการทำลายป่า คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ป่าโดยสมบูรณ์อย่างถาวร เปลี่ยนจากการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ (forest land use) เป็นพื้นที่ซึ่งไม่ใช่ป่า (non forest) ซึ่งอาจอยู่ในรูปของการทำเกษตรแบบถาวร (permanent agriculture) การตั้งถิ่นฐาน การทำเหมืองแร่ การสร้างเขื่อนต่าง ๆ ส่วนคำว่า “Degradation” หรือการทำให้ป่าเสื่อมโทรม เป็นการที่ป่าถูกนำมาใช้ประโยชน์ แล้วทำให้ผลผลิตลดน้อยถอยลง ซึ่งยังมีต้นไม้อหลงเหลืออยู่ สามารถที่จะกลับคืนพื้นสภาพเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ได้อีก

สาเหตุสำคัญที่พื้นที่ป่าไม้ถูกทำลาย ตามบทความทางวิชาการกล่าวว่ามีสาเหตุมาจากการแบ่งพื้นที่ป่าออกเป็นพื้นที่ย่อยๆ เช่น การเข้าไปตั้งถิ่นฐาน การเข้าไปทำการเกษตรในพื้นที่ป่า เป็นต้น ตลอดจนการทำให้ป่าเป็นพื้นที่ที่เป็นผืนเล็กผืนน้อย กระจายกระจาย แล้วในที่สุดก็จะถูกเปลี่ยนกลับไปเป็นพื้นที่ที่เรียกว่า “Deforestation”

หากมองภาพรวมของการลดลงของพื้นที่ป่าไม้แล้ว ล้วนมีสาเหตุมาจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การขยายพื้นที่อยู่อาศัย การขยายพื้นที่เลี้ยงสัตว์ การทำไร่หมุนเวียน (ไร่เลื่อนลอย) การส่งเสริมการเพาะปลูกพืชเชิงพาณิชย์โดยไม่มีการกำหนดขอบเขต การทำไม้ที่เกินกำลังการผลิต และระบบการจัดการป่าไม้ที่ขาดประสิทธิภาพ

การศึกษาในเชิงบูรณาการควรจะต้องมองทั้งที่ต้นน้ำและปลายน้ำเชื่อมโยงกัน ดังนั้นแนวทางในการฟื้นฟูป่าไม้ในพื้นที่ต้นน้ำ ก็คือ

1) จัดการในเรื่องของที่ดินและกรรมสิทธิ์ โดยให้เป็นกรรมสิทธิ์โดยรวม

2) ฟื้นฟูสภาพภูมิทัศน์ โดยใช้แนวทางการฟื้นฟูในลักษณะของหน้าที่ป่าไม้ (Forest function) เป็นหลัก โดยนำแนวคิดวนเกษตร (agroforestry) และฟาร์มป่าไม้ (farm forest) เข้าไปส่งเสริม รวมทั้งมีการบริหารจัดการที่ดี

3) การกำหนดขอบเขตพื้นที่ในการจัดการ โดยใช้สันปันน้ำเป็นขอบเขต โดยให้ชุมชนซึ่งอาศัยอยู่ ยอมรับ และร่วมมือในการจัดการดูแล

4) จำแนกการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยๆ ออกเป็นส่วนๆ ไม่ว่าจะเป็นป่าดั้งเดิม (primary forest) ป่าเสื่อมโทรม (degraded primary forest) หรือป่าที่กำลังฟื้นตัว (secondary forest) หรือเป็นป่าที่เสื่อมโทรมไปแล้ว แต่ต้องการปลูกเสริมเข้าไป หรือแม้กระทั่งพื้นที่ใดบ้างที่เป็นสวนป่า อันนี้ต้องจำแนกออกมา เพราะวิธีการจัดการมีรูปแบบที่แตกต่างกัน รวมทั้งควรมีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม

การฟื้นฟูภูมิทัศน์ป่าไม้ เป็นแนวคิดที่กระจายออกไปในระดับนานาชาติโดย IUCN ซึ่งเป็นหน่วยงาน NGOs ระดับชาติในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ได้มองว่า การฟื้นฟูภูมิทัศน์เป็นกระบวนการที่ได้วางแผนงานเพื่อมุ่งให้เกิดการฟื้นฟูบูรณภาพทางนิเวศวิทยา (ecological integrity) คือ ต้องเป็นรูปแบบที่มีป่า มีสัตว์ป่า มีเสถียรภาพของป่าไม้ และเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมการทำมาหากินของประชาชนที่อยู่ในบริเวณป่าที่ถูกทำลายและเสื่อมโทรมให้ดีขึ้น การทำงานต้องมีการวางแผน มีการทำงานเป็นขั้นตอน มีตัวชี้วัด และมีเป้าหมายเป็นระยะๆ (milestone) เพื่อให้การฟื้นฟูระบบนิเวศเป็นไปอย่างถูกทิศทาง และตัวชี้วัดก็ต้องมีตัวชี้วัดทั้งกระบวนการดำเนินการ (process indicator) รวมถึงตัวชี้วัด

ของการทำงาน (outcome indicator) ด้วย ซึ่งตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์ ก็คือ “ป่า” แต่ทว่าตัวทรัพยากรป่าไม้มีไม่เพียงพอ ก็ต้องมีกระบวนการคือการมีส่วนร่วมในการคิดร่วมกัน ทำร่วมกัน และใช้ประโยชน์ร่วมกัน

**โครงการส่งเสริมการอนุรักษ์ที่มีความเสมอภาคทางสังคม:
การประเมินภาระค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์ทางสังคมและ
เศรษฐกิจของพื้นที่คุ้มครองทางเหนือของประเทศไทย³**

เพ็ญพร เจนการกิจ⁴

เนื่องจากทั่วโลกได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกัน คือ การจัดตั้งพื้นที่คุ้มครองหรือพื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งพื้นที่เหล่านี้ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในโซนของประเทศกำลังพัฒนา จึงเกิดประเด็นขึ้นว่าคนส่วนหนึ่งในพื้นที่อาจได้รับผลกระทบหรืออาจต้องแบกรับภาระที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการอนุรักษ์ นอกจากนี้ ปัจจุบันได้มีวาระสากลตามเป้าหมายของ Millenium Development Goal ที่ระบุว่าภายในปี ค.ศ. 2015 โครงการอนุรักษ์ใดๆ ก็ตามจะต้องไม่สร้างภาวะความยากจน ไม่สร้างความไม่เท่าเทียมกันในสังคมให้ทวีความรุนแรงมากขึ้น นี่เป็นวาระสากลที่ทุกประเทศจะต้องยอมรับ และที่สำคัญคือเป็นโอกาสในการจัดตั้งเป็นพื้นที่คุ้มครอง ซึ่งน่าจะมีส่วนช่วยบรรเทา และแก้ไขปัญหาคความยากจนของชุมชนในพื้นที่

³ รายงานสรุป การสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “การพัฒนาชุมชนในพื้นที่ดินน้ำอย่างบูรณาการ” อาคารสารนิเทศ 50 ปีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ 13 ธันวาคม 2550

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การดำเนินงานเป็นลักษณะของโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกันของพื้นที่นำร่อง 4 ประเทศ ได้แก่ ประเทศไทย ฟิลิปปินส์ เคนยา และยูกันดา ภายใต้การดำเนินงานโดยองค์การ CARE นานาชาติ

ทั้ง 4 ประเทศได้ตกลงคัดเลือกพื้นที่ดำเนินการศึกษา คือ พื้นที่คุ้มครอง ซึ่งอย่างน้อยจะต้องมีระบบนิเวศป่าเขา และมี 3 พื้นที่ที่อาจมีความแตกต่างกันในเรื่องของระบบการบริหารจัดการ มีความแตกต่างกันในเรื่องของการจัดหารายได้และแหล่งรายได้

สำหรับประเทศไทยได้คัดเลือกพื้นที่ที่อุทยานแห่งชาติคอยอินทนนท์ อุทยานแห่งชาติออบหลวง พื้นที่ป่าชุมชน ป่าอนุรักษ์ ลุ่มน้ำย่อยแม่คงคาที่อยู่ในพื้นที่ของอำเภอแม่แจ่ม ด้วยเหตุผลที่ว่าทั้ง 3 พื้นที่นี้มีระบบนิเวศที่ค่อนข้างใกล้เคียงกัน แต่สะท้อนรูปแบบของการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน

ประเทศอังกฤษ โดยประเด็นต่างๆ ที่ใช้ในการพิจารณามีอยู่ 5 ด้าน คือ

- 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ
- 2) ด้านกายภาพ
- 3) ด้านสังคม
- 4) ด้านทรัพยากรมนุษย์ และ
- 5) ด้านการเงิน

ในกรอบแนวคิดนี้มีผลกระทบที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนในพื้นที่ โดยผลกระทบทางบวกจะแปลความหมายเป็นในรูปของผลประโยชน์ แต่ถ้าผลกระทบทางลบก็จะหมายถึงการสูญเสียผลประโยชน์ ซึ่งจะแปลงให้อยู่ในรูปของภาระค่าใช้จ่าย และผลกระทบสุทธิก็เกิดจากการนำผลประโยชน์หักออกจากการสูญเสียผลประโยชน์

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการศึกษามีอยู่ 3 ระดับ คือ

- 1) ระดับท้องถิ่นหรือระดับพื้นที่
- 2) ระดับชาติหรือระดับประเทศ และ
- 3) ระดับโลก

การดำเนินการโดยให้ชุมชนพิจารณาในเรื่องของสถานะความเป็นอยู่ของชุมชน โดยแบ่งออกเป็น 4 สถานะความเป็นอยู่ คือ

- 1) ลำบากยากแค้น
- 2) ยากจน
- 3) พอมีพอกิน และ
- 4) อยู่ดีกินดี

โจทย์วิจัยที่ตั้งทั้ง 4 ประเด็น มีคำถามร่วมกัน คือ

- 1) ภาระค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์จากการมีพื้นที่
คุ้มครองมีการกระจายในระดับท้องถิ่น
ระดับชาติ และระดับโลกอย่างไร
- 2) ภาระค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์ของพื้นที่
คุ้มครองมีการกระจายระหว่างชุมชนอย่างไร
- 3) ภาระค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์ของพื้นที่
คุ้มครองมีการกระจายภายในชุมชนอย่างไร
และ
- 4) มีแนวทางใดที่พื้นที่คุ้มครองสามารถช่วยลด
ภาวะความยากจนของชุมชนท้องถิ่นได้

จาก 4 คำถามหลักที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ก็มีขั้นตอนใน
การวิจัย ดังต่อไปนี้

1) คัดเลือกหมู่บ้านตัวอย่าง เพื่อเป็นตัวแทนของ

- ลักษณะเชื้อชาติ คือ ไทย ปกาเกอะญอ (กะเหรี่ยง) และม้ง
- สถานที่ตั้งของชุมชน คือ บริเวณภายในพื้นที่คุ้มครอง และแนวกันชนโดยรอบพื้นที่คุ้มครอง
- ระดับการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค เช่น ระยะทางจากถนนหลัก หรือตัวเมือง เป็นต้น

2) กำหนดกลุ่มสถานะความเป็นอยู่ ประกอบด้วย กลุ่มสถานะ “ลำบากยากแค้น” “ยากจน” “พอมีพอกิน” และ “อยู่ดีกินดี”

3) การประเมินผลกระทบทางสังคมแบบเร่งด่วน (Rapid Social Impact Assessment: RSIA) และการสำรวจเศรษฐกิจครัวเรือน (Household Economic Survey: HES) เพื่อระบุและประเมินภาระค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งเป็นพื้นที่คุ้มครอง โดยใช้วิธีการประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Economic Valuation: PEV) ซึ่งเป็นการประเมินผลกระทบในการดำรงชีพของครัวเรือน (livelihood impact assessment) โดยอาศัยกรอบแนวคิดของการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (sustainable livelihood framework)

4) ภาระค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์ในระดับพื้นที่
คุ้มครอง อาศัยเกณฑ์สถานะความเป็นอยู่ในการประมาณภาระ
ค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์กับประชากรทั้งหมดที่อาศัยอยู่ภายใน
พื้นที่คุ้มครองและบริเวณแนวกันชน

5) การประเมินค่าทางการเงินพื้นที่คุ้มครอง
งบประมาณในการดำเนินงานและรายได้จากการท่องเที่ยวของ
พื้นที่คุ้มครองนำมาใช้ เพื่อประเมินศักยภาพทางการเงินของพื้นที่
คุ้มครองเอง

6) การประเมินผลประโยชน์ในระดับชาติ และใน
ระดับโลก สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดสรรทรัพยากรใน
ระดับชาติ และระดับโลกได้อย่างเหมาะสม

จากผลการวิจัยพื้นที่คุ้มครองทั้ง 3 แห่ง พบว่า ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในระดับประเทศ (National value) มีมูลค่าสูงกว่าผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในระดับท้องถิ่น (local value) และระดับโลก (global value) เนื่องจากผลประโยชน์ในระดับประเทศส่วนใหญ่ได้มาจากมูลค่าเพื่อจะใช้ (option value) ที่เกิดจากการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน ไม่ได้เป็นมูลค่าจากการใช้ (use value)

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาวิจัย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสัมมนาครั้งนี้มีอยู่ 2 ประเด็นหลักๆ ดังนี้ คือ

1) ควรปรับความสมดุลของภาระค่าใช้จ่ายและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่นจากการเป็นพื้นที่คุ้มครอง โดยอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ผลิตผลจากป่าไม้อย่างยั่งยืน และส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมที่มีการกระจายผลประโยชน์ไปถึงชุมชนและครัวเรือนยากจน

2) หาแนวทางในการจัดสรรทรัพยากร ในระดับชาติและระดับโลก เพื่อชดเชยภาระค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นกับครัวเรือนในระดับท้องถิ่น อาทิ การจ่ายเงินสำหรับการบริการทางสิ่งแวดล้อม การดูดซับก๊าซคาร์บอน และกลไกทางการเงินต่าง ๆ เพื่อการอนุรักษ์ เป็นต้น

การเพิ่มความมั่นคงด้านอาหารและการขยายห่วงโซ่
การผลิตสินค้าเกษตรข้ามเขตแดนของชุมชนในพื้นที่สูง
ของประเทศในเขตลุ่มน้ำแม่โขง⁵

แอนโทนี เอ็ม โซล่า⁶

การศึกษานี้เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2547 โดยได้รับ
ทุนการศึกษาจากมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ ซึ่งจะทำการศึกษาอยู่ 3
ระยะ คือ ระยะแรก เป็นระยะที่ทำการศึกษาก่อนการดำเนินงาน
ระยะที่สอง ดำเนินการคัดเลือกพืชบางชนิดที่มีความเป็นไปได้
ในการเพาะปลูกและส่งเสริมการปลูกในพื้นที่สูงบริเวณลุ่มน้ำ
แม่โขง ส่วนระยะที่สาม ยังไม่มีการดำเนินงาน เพราะมีการ
เปลี่ยนแปลงในเรื่องของทุนวิจัย แต่การศึกษาที่นำมาเสนอใน
วันนี้ เป็นเพียงการศึกษาในระยะแรกเท่านั้น

สำหรับวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่อศึกษา
โครงการพัฒนาในเขตพื้นที่สูง ในประเทศต่างๆ บริเวณลุ่มน้ำ
แม่โขง เพื่อต้องการทราบถึงและวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่สำคัญ
ซึ่งจำเป็นในการพัฒนาการเกษตรบนพื้นที่สูง รวมทั้งปัจจัย

⁵ รายงานสรุป การสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “การพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำอย่างบูรณาการ”
อาคารสารนิเทศ 50 ปีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ 13 ธันวาคม 2550

⁶ ที่ปรึกษามูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ และประธานบริษัทไมด์สโอะโกรโนมิกส์ จำกัด

ต่างๆ ที่ทำให้การผลิตในพื้นที่สูงได้ประโยชน์เปรียบเทียบเหนือกว่าการผลิตในพื้นที่ต่ำ นอกจากนี้ พืชใหม่ๆ หรือพืชที่ไม่สามารถพบโดยทั่วไป ที่อยู่ในความต้องการของตลาดก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจ เพื่อจะได้นำไปเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ

วัตถุประสงค์หลักในการศึกษา คือ เพื่อตรวจสอบและประเมินผลประเด็นทางด้านการเกษตร เศรษฐศาสตร์การเกษตร เศรษฐกิจและสังคม และการค้าของกิจกรรม และกิจกรรมการผลิตสินค้าเกษตรบางชนิดที่ได้รับ

การส่งเสริมและสนับสนุนจากโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของภาครัฐหรือเอกชน ในเขตพื้นที่สูงในประเทศต่าง ๆ บริเวณลุ่มน้ำแม่โขง ทางด้านของวัตถุประสงค์รองก็เพื่อศึกษามุ่งเน้นไปที่โครงการพัฒนาที่ประสบผลสำเร็จ รวมทั้งติดตามและประเมินผล

มาตรการต่างๆ ของแต่ละโครงการ ทั้งนี้ เพื่อนำเสนอประเด็นทางนโยบายต่างๆ ให้แก่ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบ

การตั้งสมมติฐาน เพื่อพิจารณาส่วนประกอบสำคัญที่มีส่วนทำให้ความยากจนของประชาชนที่อยู่บนพื้นที่สูงลดลง ซึ่งประกอบด้วย

1) การลดความไม่แน่นอน โดยแนะนำระบบการปลูกพืชที่หลากหลายชนิด และส่งเสริมการทำวนเกษตร

2) การเพิ่มอำนาจให้แก่ประชาชนในเชิงเศรษฐกิจ โดยการเพิ่มส่วนแบ่งจากมูลค่าเพิ่มต่าง ๆ ที่ได้รับจากการเชื่อมโยงเข้ากับตลาดท้องถิ่น และการค้าข้ามเขตแดน รวมทั้งมีอำนาจในการเจรจาต่อรองทางด้านการตลาด

3) การเพิ่มมูลค่าของผลผลิตและทรัพย์สิน อาจเป็นพืชหรือสัตว์ที่ชาวบ้านผลิตขึ้นมา และสินทรัพย์ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ดิน โดยการปรับปรุง การจัดการ และการปรับปรุงระบบวนเกษตร

4) การเพิ่มช่องทางการเข้าถึงทรัพยากร (ปัจจัยการผลิต) ต่างๆ จำเป็นต้องมีเพื่อให้เกิดความมั่นคง เพียงพอ และพึ่งตนเองได้ในด้านอาหาร

ปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จของกรณีศึกษาทั้ง 7 แห่ง

1. การเชื่อมโยงกับตลาดในประเทศและตลาดในภูมิภาค
2. การให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการ
3. ความคุ้นเคยและการมีประสบการณ์กับกิจกรรมที่โครงการ
แนะนำ
4. การเชื่อมโยงกับความมั่นคงด้านอาหารและคุณภาพชีวิต
5. การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ
6. การสร้างบรรยากาศให้แก่ภาคธุรกิจและการอำนวยความสะดวกหรือให้เงื่อนไขที่เอื้อต่อการทำธุรกิจ

ข้อสรุปที่ได้จากการศึกษา คือ 1) การทำฟาร์มแบบมี
สัญญา 2) การเป็นหุ้นส่วนกันของภาครัฐและภาคเอกชน จะเป็นการ
ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่ และลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น 3) การ
ใช้ระบบวนเกษตร 4) การนำความรู้ (Knowledge) และภูมิปัญญา
ท้องถิ่น (local wisdom) ของชาวบ้านมาประยุกต์และผสมผสานกับ
ความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่ 5) การให้สิทธิแก่เกษตรกรในการถือ
ครองที่ดิน และ 6) การให้ได้รับสิทธิในการใช้ที่ดินอย่างมั่นคงและ
ตกทอดไปสู่ทายาทได้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายมีผู้เกี่ยวข้องอยู่ 2 ฝ่าย คือ

1. รัฐบาลหรือภาครัฐ

ด้านการเกษตรและป่าไม้ คือ การให้คำแนะนำเชิงกลยุทธ์เกี่ยวกับพืชชนิดใหม่ๆ แก่เกษตรกร รวมทั้งเก็บรวบรวมข้อมูลข้อสนเทศ และสถิติการตลาด เพื่อทำการวิจัยประยุกต์ในด้านเทคโนโลยีที่มีผลต่อการกำหนดปริมาณผลผลิตต่อไร่และผลตอบแทนทางการเงิน ตลอดจนให้บริการด้านการส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร รวมถึงการจัดตั้งกลุ่ม องค์กร และสถาบันเกษตรกร เพื่อสร้างความเข้มแข็งและมีอำนาจในการเจรจาต่อรอง

ด้านการพาณิชย์ อุตสาหกรรม และการค้า กล่าวคือ ธุรกิจจำเป็นต้องมีกำหนดเวลาและเงื่อนไขในการค้าและการลงทุนที่สมเหตุสมผลและคาดการณ์ได้ ทั้งนี้ก็เพื่อลดต้นทุนในการทำธุรกรรมต่าง ๆ ในส่วนของทรัพย์สินทางปัญญาก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีความคิดริเริ่มและสร้างตราสินค้า “แบรนด์” ให้เป็นของชุมชนมากกว่าที่จะเป็นของบุคคลภายนอก ทางด้านการวิจัยและส่งเสริมการตลาด เป็นส่วนที่มุ่งให้ข้อมูลข่าวสารด้านการตลาด ในขณะที่การพัฒนาการตลาด ทำให้เกิดความเชื่อมโยงกับตลาดในระดับภูมิภาคมากยิ่งขึ้น

ด้านการศึกษาและสาธารณสุข การศึกษาจะต้องก้าวทันและสอดคล้องกับยุคโลกาภิวัตน์ โดยปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน การผสมผสานความรู้-เทคโนโลยียุคใหม่กับความรู้-ภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับด้านสาธารณสุขควรเน้นในเรื่องของสุขอนามัยพื้นฐาน เพราะมีความเชื่อมโยงกับเรื่องของการพัฒนาชนบท

ด้านการเงิน รัฐบาลควรลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานด้านกายภาพและสังคมในชนบท เพื่อลดการอพยพย้ายถิ่นระหว่างชุมชนชนบทไปสู่เมือง รวมไปถึงการให้สินเชื่อในระดับจุลภาคที่เน้นการสร้างและสะสมเงินทุนด้วยตัวเองไม่ใช่การกู้ยืม

ด้านการจัดการที่ดินและการขึ้นทะเบียนที่ดิน ควรจัดให้มีการสิทธิในการถือครองที่ดินอย่างมั่นคง เพื่อเป็นสิ่งจูงใจสำหรับการลงทุนในระยะยาวของเกษตรกร ทั้งนี้เพื่อให้มีการอพยพย้ายถิ่นน้อยที่สุด

ด้านการขนส่งและการสื่อสาร เอื้ออำนวยต่อการติดต่อค้าขายและการเข้าถึงตลาด ซึ่งเชื่อมโยงถึงการจัดสรรที่ดินและบริการด้านสุขอนามัย

ด้านการปกครองท้องถิ่น มีความใกล้ชิด กับคน และเข้าใจ
ในความต้องการของพื้นที่และชุมชน รวมทั้งเงื่อนไขต่างๆ
นอกจากนี้ บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรต้องติดตาม
ข่าวสารการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระดับภูมิภาคและ
ระดับโลก

2. ภาคประชาสังคมและธุรกิจ

ด้านธุรกิจ ควรมีการทำฟาร์มแบบมีสัญญา รวมทั้งต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม

ด้านองค์กรผู้ให้การสนับสนุนระดับประเทศและระหว่างประเทศ มีเป้าหมาย 3 ประการคือ 1) ให้ความช่วยเหลือทางการเงินและทางวิชาการในระยะยาว 2) ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจกรรม และ 3) มีการสนับสนุนอย่างเข้มแข็งจากรัฐบาลในเรื่องของการจัดสรรที่ดินและโครงสร้างพื้นฐาน

ด้านชุมชนชนบทในพื้นที่สูง เริ่มต้นด้วยขบวนการพัฒนาตนเอง โดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในเรื่องของโครงสร้างพื้นฐาน การเข้าถึงตลาดโดยการเชื่อมโยงการค้าที่มีอยู่เดิม การใช้เทคโนโลยีและความรู้ทางวิชาการผสมผสานกับความรู้-ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งอาจอยู่ในรูปของการทำฟาร์มแบบมีสัญญา นอกจากนี้ การส่งเสริมจากภาครัฐยังช่วย

เชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม องค์กรเกษตรกรในท้องถิ่นกับองค์กรในระดับ
จังหวัดและระดับประเทศ ซึ่งรวมถึงความสามารถในการเข้าถึง
สินเชื่อจากกลุ่มออมทรัพย์ เครดิตยูเนียน และสหกรณ์ในพื้นที่ที่
ร่วมกันตั้งขึ้นมา จนกระทั่งเชื่อมโยงถึงสิทธิในการถือครองที่ดินกับ
คุณภาพของสิ่งแวดล้อมในแต่ละชุมชน

การพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำอย่างบูรณาการ⁷

จุฑาทิพย์ ภัทราวาท⁸

การพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำอย่างบูรณาการมีประเด็นอยู่หลายมิติ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องลงพื้นที่ไปพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำ โดยต้องคำนึงถึงสภาพเศรษฐกิจ ระบบนิเวศ ซึ่งภาครัฐจะต้องเป็นแกนหลักในการดำเนินการ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม และทราบถึงผลที่ได้รับว่า พวกเขาจะมีส่วนช่วยสังคมและประเทศชาติอย่างไร ไม่ใช่แค่เพียงชุมชนอย่างเดียว

การดำเนินการวิจัยเป็นลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยมีการใช้ชุดความรู้ที่สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นำมาใช้ในการดำเนินการเป็นเรื่องของ “การเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่า” เพื่อใช้ในการส่งเสริมชุมชน แก้ไขปัญหาความยากจน นำเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน สนับสนุน/ส่งเสริมให้มีการผลิต แล้วเชื่อมโยงชุดความรู้ให้ชาวบ้านโดยชุดความรู้ดังกล่าวได้มีการปรับให้เป็นตัวรูปผีเสื้อ ซึ่งใช้เป็นรูปแบบในการเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่า

⁷ รายงานสรุป การสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “การพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำอย่างบูรณาการ” อาคารสารนิเทศ 50 ปีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ 13 ธันวาคม 2550

⁸ รองศาสตราจารย์ คณะเศรษฐศาสตร์ ,ผู้อำนวยการสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คำว่า “เครือข่ายคุณค่า” คือ การนำนักวิจัยลงพื้นที่ในชุมชน เพื่อให้ความรู้ในเรื่องของวิถีชีวิต การผลิต การตลาด การสร้างสรรค์สังคมให้เป็นสุข จุดนี้จะทำให้ชาวบ้านและชุมชนมองเห็นว่าเป็นศูนย์เรียนรู้ หรือเป็นเวทีถอดบทเรียน

กระบวนการเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่า เป็นการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 3 ขั้นตอนขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขั้นตอนแรกคือ ทำให้คนมีระบบคิดแล้วก็มีการบูรณาการความคิดของคนที่เราจะเข้าถึง (approach) โดยหยิบยกผู้นำชุมชนขึ้นมาก่อน จากนั้นจึงเป็นที่ตัวองค์กร ได้แก่ สหกรณ์ภาคประชาชน เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสตรีสหกรณ์ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ที่จัดตั้งกลุ่มอาชีพในพื้นที่ เหล่านี้เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์จะลงไปบูรณาการสร้างระบบเครือข่ายคุณค่า

ในที่นี้ขอยกตัวอย่างกรณีศึกษาการพัฒนาเครือข่ายชาวนาผู้ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ จังหวัดยโสธร ในโครงการ “ข้าวคุณธรรม” โดยมีเป้าหมายหลักคือ การพึ่งตนเอง และพัฒนาเครือข่ายร่วมมือกับพันธมิตรเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทานข้าวหอมมะลิอินทรีย์ภายใต้สินค้า “ข้าวคุณธรรม”

ผลลัพธ์ที่ได้และผลกระทบจากการเชื่อมโยงเครือข่ายคุณค่า คือ

1. ตราสินค้า “ข้าวคุณธรรม” ได้รับความสนใจจากสังคม ทำให้ชาวนาสามารถขายข้าวได้ในราคาใกล้เคียง 10.50 บาท

2. ชาวนาที่เข้าร่วมโครงการ ได้รับความรู้จากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับระบบการผลิตและการค้าข้าวคุณธรรม รวมทั้งการสร้างตราสินค้า (brand name)

3. เงื่อนไขที่กำหนดสำหรับผู้ปลูกข้าวคุณธรรม มีผลกระทบ ดังนี้

3.1 ผลกระทบต่อชาวนาและคนในครอบครัวคือการลด ละ เลิก อบายมุข 3 ประการ ได้แก่ การไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มเหล้า ไม่เล่นการพนัน ส่งผลให้ครัวเรือนมีรายจ่ายที่ลดลง แต่มีรายได้เพิ่มขึ้น

3.2 การปรับกระบวนการทัศน์ของแกนนำชาวนาจากเดิมที่เคยจะขอกู้เงินเพื่อลงทุนในโรงสีขนาดกลาง ให้เปลี่ยนมาเป็นใช้โรงสีขนาดเล็กและใช้วิธีการสีข้าวแบบมือหมุน

3.3 ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จากการที่เครือข่าย
ชาวนาดำเนินการผลิตภายใต้โครงการข้าวคุณธรรม และลดอบายมุข
ทั้ง 3 ประการ ทำให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม

3.4 การเป็นแบบอย่างที่ดี กล่าวคือ ศูนย์การเรียนรู้
เครือข่ายชาวนาคณธรรม เป็นศูนย์ที่มีผู้คนแวะเวียนเข้ามาเรียนรู้
อย่างต่อเนื่อง ก่อให้เกิดความสุขมวลรวมอย่างถ้วนหน้า อีกทั้งยังช่วย
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอีกด้วย

กรณีศึกษาอีกหนึ่งตัวอย่างคือ หมู่บ้านต้นแบบ จังหวัด
จันทบุรี เพื่อการมุ่งไปสู่ “หมู่บ้านอยู่เย็นเป็นสุข” โดยมุ่งเน้นไปที่การ
พัฒนาระบบคิดและกระบวนการทัศน์ของกรรมการหมู่บ้าน และผู้นำ
ชุมชนภายใต้กรอบคิดการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้ เช่น
วิสัยทัศน์บ้านวังอีแอ่น “เป็นแหล่งเรียนรู้ อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี
ไม่มีหนี้สิน รักถิ่นวังอีแอ่น” เป็นต้น

สรุปผลแบบประเมินผล
โครงการสัมมนา “การพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำอย่างบูรณาการ”
วันพฤหัสบดี ที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2550
ณ ห้องกำพล อดุลย์วิทย์ อาคารสารนิเทศ 50 ปี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การดำเนินโครงการสัมมนา “การพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำอย่างบูรณาการ” ภายใต้วความร่วมมือระหว่าง คณะเศรษฐศาสตร์ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บริษัท ไมคัส อะโกรโนมิกส์ จำกัด และมูลนิธิรีโอกี้ เฟลเลอร์ ในวันพฤหัสบดีที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2550 สรุปรายละเอียดโดยสังเขป ได้ดังนี้

1. ผู้มีส่วนร่วมการสัมมนา

1) ผู้เข้าสัมมนาทั้งสิ้น	100	คน
2) วิทยากร	5	คน

2. สรุปผลจากแบบประเมิน

เอกสารประกอบการประเมินผลได้รับกลับคืนทั้งสิ้น 82 ชุด คิดเป็นร้อยละ 82 ของผู้เข้ารับการอบรมทั้งสิ้น 100 คน มีประเด็นสำคัญๆ ดังนี้ (ดูรายละเอียดในเอกสารหมายเลข 1)

1) ก่อนเข้ารับการสัมมนา ผู้เข้ารับการสัมมนามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องที่สัมมนาอยู่ในระดับ ปานกลาง และหลังสัมมนาผู้เข้ารับการสัมมนามีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับ มาก

2) เนื้อหาสาระของการสัมมนา มีความสอดคล้องกับความต้องการ การได้รับความรู้เพิ่มเติม และคิดว่าสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในหน้าที่การงานได้ อยู่ในระดับ **มาก**

3) วิทยากรทุกท่านได้รับการประเมินว่า มีเทคนิคการบรรยาย สามารถอธิบายได้ชัดเจนและเข้าใจง่าย อยู่ในระดับ **มาก**

4) ความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาสาระในการสัมมนา ผู้เข้ารับการสัมมนาที่ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่ ร้อยละ 91.5 เห็นว่ามีความเหมาะสมดีอยู่แล้ว ส่วนอีกร้อยละ 6.1 เห็นว่าควรเน้นเนื้อหาด้านชุมชนต้นน้ำมากขึ้น

5) ความคิดเห็นเกี่ยวกับเอกสารประกอบการสัมมนา ส่วนใหญ่ร้อยละ 79.3 ของผู้ตอบแบบประเมินเห็นว่าเหมาะสมดีอยู่แล้ว ส่วนอีกร้อยละ 15.9 เห็นว่าเอกสารประกอบมีน้อยเกินไป

6) ความคิดเห็นเกี่ยวกับ ระยะเวลาในการสัมมนา ส่วนใหญ่ร้อยละ 70.7 ของผู้ตอบแบบประเมินเห็นว่า เหมาะสมดีอยู่แล้ว ส่วนอีกร้อยละ 26.8 เห็นว่าระยะเวลาน้อยเกินไป ควรเพิ่มเป็น 1 วัน

7) ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานที่ในการจัดสัมมนา ส่วนใหญ่ร้อยละ 92.7 เห็นว่าเหมาะสมดีอยู่แล้ว ส่วนอีกร้อยละ 4.9 เห็นว่า แอร์เย็นเกินไปและควรมีป้ายบอกทางให้ชัดเจน

รายชื่อผู้เข้าร่วม

การสัมมนาทางวิชาการ "การพัฒนาชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำอย่างบูรณาการ"

วันพฤหัสบดี ที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2550

ณ ห้องกำพล อดุลย์วิทย์ อาคารสารนิเทศ 50 ปี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ลำดับ	ชื่อ - นามสกุล		ตำแหน่ง /สังกัด
1	ผศ.ดร.ธันวา	จิตต์สงวน	รองอธิการบดีฝ่ายโครงการพิเศษ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2	รศ.จุฑาทิพย์	ภัทราวาท	ผู้อำนวยการสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์
3	ผศ.ดร.มณฑล	จำเริญพุกภัย	คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
4	ผศ.ดร.เพ็ญพร	เจนการกิจ	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
5	Mr. Anthony	M. Zola	มูลนิธิ Rockefeller
6	รศ.ดร.สาโรช	อังสุมาลิน	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
7	นายมฤค	ชาญสูงเนิน	คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
8	นายบุญทวี	ดวงโพธิ์ศรี	คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
9	นางวนิดา	วัชรารธร	คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
10	ดร.ปรีชา	สิทธิกรณ์ไกร	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
11	นายทรงรบ	โตจินดา	สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย
12	ผศ.ดร.สุวรรณ	ประณีตวาทกุล	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
13	รศ.ดร.เสาวคนธ์	สุดสวาสดี	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
14	น.ส.ธีระพร	สุประดิษฐ์อากรณ	นักธรณีวิทยา 6 กรมทรัพยากรธรณี
15	นายพิทักษ์	รัตนจารุรักษ์	ผู้อำนวยการกองอนุรักษ์และจัดการ ทรัพยากรธรณี กรมทรัพยากรธรณี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม
16	น.ส.วชิราพร	ผ่านพิณิจ	นักวิชาการเผยแพร่ กรมป่าไม้
17	นางนัยนา	ทองเจียม	นักวิทยาศาสตร์ 8ว. กรมป่าไม้

18	นายสมคิด	จันทร์ชมภู	นักวิชาการเผยแพร่ กรมป่าไม้
19	นางกิตติมา	สีวาทิตย์กุล	นักวิชาการเกษตร 8ว. กรมพัฒนาที่ดิน
20	นายสุภา	รันดาเว	นักวิชาการเกษตร 8ว. กรมพัฒนาที่ดิน
21	นายอภิวุฒิ	สุขศรี	ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาการจัดการเขตรักษา พันธุ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
22	นายวิลาศ	ผิวเหมาะ	นักวิชาการป่าไม้ 8ว สำนักอนุรักษ์และ จัดการต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
23	นายสุธี	บุญสว่าง	นักวิชาการป่าไม้ 8ว สำนักอนุรักษ์และ จัดการต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
24	นายประเทือง	อ่วมเนตร	นักวิชาการป่าไม้ 3 สำนักอนุรักษ์และ จัดการต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช
25	น.ส.ตรุจิต	มหาวิทยาลัย	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 8 ว
26	น.ส.มาลัยพร	ทาแก้ว	นักวิชาการป่าไม้ 5
27	นายสุรวัชร	เปลี่ยนปราม	นักวิชาการป่าไม้ 7ว
28	นายมงคล	สืบคำ	นักวิชาการป่าไม้ 8ว
29	นายวิทยา	เจียรพันธุ์	ผู้อำนวยการกองวิจัยและพัฒนาธุรกิจ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร
30	นางหทัยรัตน์	เหลาสะอาด	จนท.วิเคราะห์นโยบายและแผน สถาบัน พัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
31	น.ส.ปริญญารักษ์	พรมดวง	จนท.วิเคราะห์นโยบายและแผน สถาบัน พัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
32	นายณัฐพล	จิระสกุลไทย	จนท.บริหารงานทั่วไป สถาบันพัฒนา องค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

33	นายสุทัศน์	กลีบบัว	เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน 6ว. สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
34	น.ส.พอใจ	คล้ายสวน	เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน 6ว. สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
35	น.ส.เกยูร	เม่าทอง	จนท.วิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักงาน การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
36	นายอจณพันธ์	บุญเยี่ยม	วิศวกรการเกษตร 7 วช. สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
37	นายโอภาส	พัฒนศิริพงศ์	นายช่างชลประทาน 7 สำนักงานปลัดกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
38	นายวสันต์	จันทร์แสง	นักธรณีวิทยา 7ว. สำนักงานปลัดกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรม ทรัพยากรน้ำบาดาล
39	นายสมชาย	มากประดิษฐ์	วิศวกรโยธา 7 วช. สำนักงานปลัดกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
40	น.ส.วันเพ็ญ	บัวระพา	นักธรณีวิทยา 4 สำนักงานปลัดกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมทรัพยากรน้ำบาดาล
41	น.ส.จารุวรรณ	วิระวงษ์นุสร	นักวิทยาศาสตร์ 8ว. สำนักเทคโนโลยีน้ำ และการจัดการมลพิษโรงงาน กระทรวงอุตสาหกรรม
42	นางจิตตินันท์	เรืองวีระยุทธ	นักวิชาการสิ่งแวดล้อม 8ว. สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม
43	นางสาวโสรัฏฐา	มากเกื้อ	นักวิชาการศึกษา 6 ว. สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน

44	นายถนอมยนต์	ทวีบุรณ์	ผู้อำนวยการสำนัก (ระดับ 9) สำนักกิจกรรมสัมพันธ์ องค์การ อุตสาหกรรมป่าไม้
45	นายกิติกร	มนัสศิลป์	ผู้อำนวยการสำนัก (ระดับ 9) สำนักวิจัย พัฒนาและสารสนเทศ องค์การ อุตสาหกรรมป่าไม้
46	นายสุมนต์	วุฒิพันธุ์	ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร
47	นางสาวรจิต	มหาวิทยาลัยมหาวชิราลง	สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
48	นายวิชาญ	น้อยโต	กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
49	นายเก่ง	ดอนไสว	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์ดงมูล
50	นายเกษม	พรหมมินทร์	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์ห้วยฉัตร
51	นายคมกริบ	โถมจันทร์	ผู้ช่วยนิคมสหกรณ์นครเดช
52	นายจารึก	รามแก้ว	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์พนม
53	นายจำนัล	โคตวงศ์	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์ปองน้ำร้อน
54	นายจำรอง	ปรีชา	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์นครชุม
55	นางสาวจุไรรัตน์	โพธิ์ลักษณะ	นักวิชาการเกษตร 3
56	นางสาวชญญา	จงทัน	นักวิชาการสหกรณ์ 5
57	นายเชาวลิต	เจริญฤทธิ์	หัวหน้านิคมสหกรณ์กบินทร์บุรี
58	นายทรงศักดิ์	เลื่อมใสสุข	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์กาญจนดิษฐ์
59	นายณมิตร	ภวลรัตน์	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์ท่าฉาง
60	นางนันทนวล	พิตรปรีชา	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์ท่ายาง
61	นายประกอบ	เผ่าพงศ์	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์โคกขาม
62	นายประพฤษ	โกคา	ผู้อำนวยการส่วนจัดนิคมสหกรณ์
63	นายปรีญา	เจียไพบูลย์	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์แม่สอด
64	นายพนัส	พันธุ์วรรณ	หัวหน้านิคมสหกรณ์พนา
65	นายพิชัย	อิสรานนทกุล	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์ชะเวะ
66	นายพิศิษฐ์	ฉันทะแต่ง	หัวหน้านิคมสหกรณ์เก้าเลี้ยว
67	นางพิศมัย	ฤทธิภักดี	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์หนองบัว

68	นายไพรัช	อ่อนประเสริฐ	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์คลองท่อม
69	นายมงคล	เชวณัฏกษณ์สกุล	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์ปากท่า
70	นายมะหามัด	ฮามิ	หัวหน้านิคมสหกรณ์ปีเหล็ง
71	นายมาโนช	สมงาม	หัวหน้านิคมสหกรณ์ห้วยขมิ้น
72	นายโยธิน	นิลยกานนท์	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์บางสะพาน
73	นายราชศักดิ์	ตระสินธุ์	หัวหน้านิคมสหกรณ์จามทะเลสอ
74	นายวัฒนา	ด้วงพิบูลย์	หัวหน้านิคมสหกรณ์ชะอำ
75	นายวิทยา	ไตรรักษา	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์ท่าแซะ
76	นายวิรัช	จันทร์ตนางกุล	หัวหน้าฝ่ายสำรวจแผนที่
77	นายศิวาวุธ	ถนอมกิจนุรักษ์	หัวหน้านิคมสหกรณ์สระแก้ว
78	นายสง่าชัย	สมรูป	หัวหน้านิคมสหกรณ์ปะทิว
79	นายสมชาย	วัฒนผลินธร	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์พระร่วง
80	นายสมเดช	บุญคมรัตน์	หัวหน้านิคมสหกรณ์ทับเสลา
81	นายสมศักดิ์	แสนศิริ	หัวหน้านิคมสหกรณ์คลองสวนหมาก
82	นายสานิตย์	พงษ์ทองเจริญ	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์วังน้ำเย็น
83	นายสุชาติ	จันทร์เจริญ	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์นิคมวังทอง
84	นางสุนทรียา	สุขกัน	หัวหน้าฝ่ายจัดที่ดิน
85	นายสุพจน์	มลิวัลย์	นายช่างโยธา 6
86	นางสาวไพรวรรณ	ตระกูลชัยชนะ	นักวิชาการเกษตร
87	นายสุเมธ	วัฒนา	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์อ่าวลึก
88	นายสุรพล	เพชรนิล	หัวหน้านิคมสหกรณ์ทองผาภูมิ
89	พ.อ.อ.เสรี	ศรีสุขชัย	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์ชัยบาดาล
90	นางพุดเสริม	พยัคฆ์	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์พิชัย
91	นายอภิไท	มังธานี	นักวิชาการสหกรณ์ 6 ว.
92	ว่าที่ ร.ต.อภิวัฒน์	วงษ์สมบูรณ์	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์สวรรค์โลก
93	นายอมรศักดิ์	พันธุ์รักษ์	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์สตึก
94	นายอัมมะ	อาแด	หัวหน้านิคมสหกรณ์บาเจาะ
95	นายอุดมเดช	ขจรอำไพสุข	ผู้อำนวยการนิคมสหกรณ์พร้าว
96	นายอุทิศ	สวนกุล	หัวหน้านิคมสหกรณ์ทุ่งสง

97	นายเริงชัย	สมรัตน์	นักวิชาการเกษตร
98	นายทวีศักดิ์	แสงประจักษ์	จพช. 5
99	นายจรัญ	พงษ์เผ่า	นิคมสวรรค์โลก
100	น.ส.สายสุดา	ศรีอุไร	ผู้ช่วยผู้อำนวยการ สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์
101	น.ส.ณัฐพร	ชโลธร	เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์
102	น.ส.ณัฐกานต์	จรัสรัตนวงศ์	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์
103	น.ส.พรติมา	คงศรี	นักวิชาการเงินและบัญชี สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์
104	นายชนินทร์	รัตนาเกียรติ	เจ้าหน้าที่วิจัย สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์
105	น.ส.ณัฐชวัล	บุญเสริม	นักวิจัยประจำโครงการ สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์
106	นายวรชัย	สิงหฤกษ์	นักวิจัยประจำโครงการ สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์
107	นางสาวผุสดี	กลั่นเกษร	นิสิตปริญญาโท สาขาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์
108	นางสาวพรพรรณ	วันเอก	นิสิตปริญญาโท สาขาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์
109	นางสาวชลาลัย	นุตรดิษฐ์	นิสิตปริญญาโท สาขาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์
110	นางสาวอิสริย์	นิลสีสุวรรณ	นิสิตปริญญาโท สาขาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์

